

ВИНИКНЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПІВНІЧНО-АТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ (НАТО)

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано основні етапи виникнення і еволюція Північно-Атлантичного альянсу. Детально досліджено Історію НАТО, як виник альянс і як працює у наш час.

Ключові слова: НАТО, Північно-Атлантичний союз.

Abstract

The main stage of the cinematography and the evolution of the Pivnically-Atlantic alliance is analyzed. Details of NATO history, like the Alliance and the Alliance at our time.

Keywords: Ukraine, European union.

Вступ

НАТО є центром врегулювання світових проблем, саме ця організація сприяє налагодженню співробітництва між країнами-членами Північноатлантичного Союзу у політичній, військовій та економічній, а також науковій та інших невоєнних галузях. Саме тому так багато країн світу прагне до членства в цій організації. Стратегія і політика НАТО завжди засідали в центрі дослідницьких інтересів як вітчизняних, так і зарубіжних політологів. Цей інтерес багато у чому пояснюється зростаючим військово-політичним значенням Північно-Атлантичного союзу у умовах постбіполярного світу.

Результати дослідження

Історія створення НАТО безпосередньо пов'язана з тими подіями, що відбувалися в світі після другої світової війни. Але спробуємо виявити корені НАТО ще глибше. Три рази з часу Французької революції за останні двісті років Європа змогла мирним шляхом змінити основи своєї безпеки. Сьогодні континент знову стоїть на порозі таких змін. Перша постнаполеонівська архітектура європейської безпеки була розроблена на Венському конгресі у 1815 році, що стримувала загрозу великомасштабної європейської війни на протязі 99 років. Молоді США залишилися збоку, хоча за сорок років приймали участь у двох війнах з Англією.

У другий раз архітектура європейської безпеки була дещо змінена у Версалі в 1919 році. Центральну роль в цьому процесі відіграв президент Вудро Вільсон, але США поспішили відійти від участі в будь-яких структурах, створених за їх же допомогою. Цей крок сприяв послабленню Америки і призвів до трагічного відновлення загальної війни двадцять років потому. Коли у 1945 році знову настав час перегляду засад європейської безпеки, великі держави спочатку збудували систему, засновану на принципах, проголошених на Ялтинській і Потсдамській конференціях і у Статуті ООН. Але вже у 1947 році, зрозумівши, що вона не здатна стримати радянську експансію, лідери західних країн створили більш ефективну структуру колективної безпеки для мирного часу, в основу якої були покладені "доктрина Трумена", "план Маршала", НАТО, атлантичне партнерство і лідуєча роль Америки.

Ця система відображала головні цілі американської політики в Європі у післявоєнний період. Але в епоху після закінчення "холодної війни" перед Сполученими Штатами в їх європейській політиці поряд із старими постали і нові завдання. На цей раз США повинні були взяти на себе ініціативу європейського архітектора, з тим щоб охопити всі країни континенту і таким чином стабілізувати Європу в цілому. Сюди повинні були входити власно західні країни, країни колишнього союзу в Центральній Європі і саме головне Росія і колишні радянські республіки. [1]

Отже в період між 1945-1949 роками між державами Західної Європи та їхніми союзниками в Північній Америці постала нагальна проблема повоєнної відбудови економіки.

22 січня 1948 року Ернест Бевін (міністр закордонних справ Великобританії), виступаючи в Палаті громад британського парламенту, запропонував в тій чи іншій формі союз Західних країн. Пропозиція була підтримана європейською громадою, і підписавши в березні 1948 року Брюссельський договір, п'ять держав Західної Європи, а саме: Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Сполучене Королівство і Франція цим самим засвідчили своє рішуче прагнення створити ефективну і мобільну систему оборони і зміцнити та поглибити взаємні контакти таким чином, щоб бути спроможними протидіяти ідеологічній і політичній загрозі з Півночі.

Відтак 27-28 вересня 1948 року міністри закордонних справ держав-учасниць Брюссельського договору заснували Організацію оборони Західного Союзу.

Потім відбулися переговори між США і Канадою про створення єдиного Північного Альянсу, заснованого на гарантіях безпеки та взаємних зобов'язаннях між Європою та Північною Америкою. І вже 10 грудня 1948 року представники держав-учасниць Брюссельського договору США і Канади розпочали у Вашингтоні переговори про укладання Північноатлантичного договору. Держави-члени Брюссельського договору запросили Данію, Ісландію, Італію, Норвегію і Португалію взяти участь у цьому процесі. Наслідком цих переговорів стало підписання 4 квітня 1949 року Вашингтонського договору, що започаткував спільну систему безпеки, засновану на партнерстві цих країн. Мелодії, що звучали в залі, де проходила процедура створення НАТО, були американськими, і нагадували всім, хто тепер буде “замовляти музику”, визначати воєнну доктрину блоку, політику країн, що входять до нього. 12 березня 1952 року першим генеральним секретарем НАТО було обрано лорда Ісмея з Великобританії. У 1952 році до договору приєдналася Греція і Туреччина. ФРН вступила до Альянсу у 1955 році, а Іспанія у 1982 році.[2]

НАТО було створено як союз незалежних держав об'єднаних загальною зацікавленістю у збереженні миру та захисті своєї свободи на засадах політичної солідарності, забезпечення адекватної оборони з метою утримання і у випадку необхідності відведення будь-якої форми розв'язання проти них агресії.[3] Створений у відповідність із статтею 51 Статуту ООН, яка підтверджувала невід'ємне право держав на індивідуальну або колективну оборону, Північноатлантичний Союз є співтовариством вільних держав, єдиних у своїй рішучості зберегти власну безпеку, на засаді надання один одному взаємних гарантій, та забезпечення стабільних відносин з іншими державами.

Організація Північноатлантичного договору має таку структуру, яка дозволяє здійснити всі цілі НАТО.[4] Вона є міжурядовою організацією, в рамках якої країни-члени зберігають повний суверенітет і незалежність. Ця організація являє собою форум, на якому вони проводять спільні консультації з будь-яких проблем та приймають рішення з політичних та воєнних питань що стосуються їх безпеки.

Першочерговим завданням НАТО є захист свободи та безпеки її членів політичними та воєнними засобами у відповідності зі Статутом ООН. Спираючись на загальнодемократичні цінності, права людини та дотримання законності, з моменту створення Північноатлантичний Союз проводить діяльність, спрямовану на встановлення справедливого та міцного миру в Європі. Ця центральна мета залишається незмінною. НАТО також являє собою трансатлантичну ланку, що пов'язує безпеку США з безпекою Європи. В цій організації знаходять своє практичне втілення дійсні колективні зусилля її членів на підтримку їх загальних інтересів.

Основоположним принципом діяльності Північноатлантичного Союзу є вірність прийнятим на себе загальним зобов'язанням та співробітництвом суверенних держав, яке базується на неподільності безпеки її членів[5]. Приймаючи до уваги характер та результати щоденної діяльності НАТО в політичній, військовій та інших галузях, солідарність у рамках Північноатлантичного Союзу забезпечує такий стан, за яким ні одній із держав-членів не доводиться розраховувати лише на власні сили у рішенні основних проблем безпеки[6]. Не позбавляючи держав-членів їх прав та обов'язків по прийняттю на себе суверенної відповідальності у сфері оборони, НАТО дозволяє їм спільно вирішувати життєво важливі завдання у сфері національної безпеки.

В результаті, не дивлячись на різницю у становищі та військовому потенціалі членів Північноатлантичного Союзу, у них з являється почуття рівної безпеки, яке сприяє встановленню загальної стабільності в Європі та створенню благоприємних умов для розвитку співробітництва в рамках НАТО, а також співробітництва його членів з іншими країнами. Саме це і складає основу розвитку нових структур співробітництва у сфері безпеки, які відповідають інтересам такої Європи, що не переживала б через розривненість та могла б вільно слідувати своєму політичному, економічному, соціальному та культурному призначенню [7].

До засобів за допомогою яких Північноатлантичний Союз проводить свою політику в галузі безпеки відноситься підтримка військового потенціалу, достатнього для попередження війни та забезпечення ефективної оборони існування спільного потенціалу попередження криз, які зачіпають безпеку її членів, а також активна співпраця з іншими країнами по вирішенню проблем європейської безпеки на основі співробітництва, включаючи заходи по досягненню подальшого прогресу у сфері контролю над озброєннями та роззброєння. Для досягнення своєї головної мети Північноатлантичний Союз виконує наступні основні завдання у сфері безпеки: забезпечення необхідної основи для затвердження в Європі умов стабільної безпеки, спираючись при цьому на розвиток демократичних інститутів та прихильність мирному вирішенню спірних питань. Прагнення до створення умов, в яких

жодна країна не могла б залякувати або змушувати будь-яку з європейських країн або встановлювати свою гегемонію за допомогою використання сили чи загрози її використання [8].

Основи механізму співробітництва країн-членів були закладені в період формування Північноатлантичного Союзу. Цей механізм складається із наступних основних елементів :

1) Північноатлантична Рада, яка володіє реальною політичною владою та правом прийняття рішень; до неї входять постійні представники всіх країн-членів, які проводять спільні засідання не менше одного разу на тиждень. Рада також збирається і на більш високому рівні. Рада надає великого значення інформуванню суспільності та випускає заяви і комюніке, яке пояснює їй, а також урядам країн, що не є членами Альянсу, політику і рішення Північноатлантичної Ради. Рада є єдиним органом Союзу, повноваження якої визначає Північноатлантичний Союз. У відповідності з ним саме Раді доручено сформувати допоміжні органи. За весь період діяльності Ради нею були створені комітети і групи планування з метою покращання роботи Ради або прийняттю на себе відповідальності у таких конкретних сферах, як планування оборони, ядерне планування та воєнне. Кожен з урядів країн-членів Північноатлантичного Союзу представляє у Раді постійний представник у ранзі посла. Кожна країна, що представлена на засіданнях Ради або в будь-яких з підлеглих йому комітетів, повністю зберігає незалежність та несе відповідальність за свої рішення.

2) Комітет військового планування (КВП) - займається вирішенням більшості воєнних питань і проблем, які стосуються планування колективної оборони. В цьому комітеті представлені всі країни-члени Північноатлантичного Союзу, крім Франції. КВП дає вказівки військовому керівництву НАТО та у межах своєї відповідальності виконує ті ж функції, має ті ж повноваження, що і Рада в питаннях, які входять в його компетенцію.

3) Група ядерного планування (ГЯП) - є основним форумом для проведення консультацій з усіх питань, що стосуються ролі ядерних сил, у здійсненні політики НАТО у сфері оборони і безпеки. У роботі групи приймають участь всі країни-члени, крім Франції. Ісландія присутня на засіданнях ГЯП в якості спостерігача.

4) На посаду генерального секретаря НАТО країни-члени висувають високопоставлених державних діячів міжнародного масштабу. Одночасно він висувається на посаду голови Північноатлантичної Ради, КВП, ГЯП та інших основних комітетів. Генеральний секретар НАТО також виступає в якості головного представника цієї організації, як у відносинах із зовнішнім світом, так і в сфері розвитку зв'язків і налагодженні контактів з урядами країн-членів. В теперішній час посаду генерального секретаря НАТО посідає колишній міністр іноземних справ Іспанії Хав'єр Солана.

5) Міжнародний секретаріат - комплектується із персоналу країн-членів, обслуговує Раду, а також підлеглі йому комітети та робочі групи і на постійній основі займається широким колом питань, які стосуються діяльності НАТО.

6) Військовий комітет відповідає за розробку рекомендацій політичному керівництву НАТО, що стосуються заходів по забезпеченню спільної оборони зони дій НАТО і за підготовкою спільних директив з воєнних питань, які призначені головнокомандуючим стратегічним командуванням НАТО. Військовий комітет є вищим керівним військовим органом Північноатлантичного Союзу, який проводить свою роботу під політичним керівництвом Північноатлантичної Ради та КВП або, якщо справа стосується ядерної зброї - під керівництвом ГЯП.

7) Політичний контроль та управління Об'єднаної військової структури здійснюється на вищому рівні. Роль об'єднаної воєнної структури складається у створенні організаційної основи для захисту території країн-членів від будь-якої загрози їх безпеці або стабільності. До цієї структури входить система головних військових командувань та командувань у складі ОВС НАТО, зона дій яких охоплює весь Північноатлантичний регіон. Вона складає основу організації спільних установ збройних сил та співробітництва в таких галузях як системи зв'язку та інформації, протиповітряної оборони, матеріально-технічного забезпечення збройних сил та стандартизація або оперативна сумісність методик та технічних заходів. Роль об'єднаних збройних сил Північноатлантичного Союзу зводиться до гарантії безпеки та територіальної єдності країни-члена, внесенню свого вкладу у збереження стабільності та рівноваги сил у Європі, а також у попередженню криз і в решті забезпеченню захисту стратегічно важливого регіону, який охоплює договір НАТО.

8) Міжнародний військовий штаб забезпечує роботу Військового комітету НАТО. Крім того існує ряд інших військових управлінь, які здійснюють нагляд за конкретними аспектами діяльності Військового комітету.

9) Військово-політичний координаційний комітет програми "Партнерство заради миру" - є головним робочим органом програми "Партнерство заради миру" та проводить свої засідання у різному складі, включаючи засідання за участю окремих партнерів та всіх країн-учасниць.

Тепер перейдемо до організаційної структури НАТО. Штаб-квартира НАТО знаходиться в Брюсселі, і є політичним штабом НАТО. В ній розміщуються постійні представництва та національні делегації, Генеральний секретар, співробітники Міжнародного секретаріату, національні військові представники, Голова Військового комітету та Міжнародний військовий штаб, а також низка створених Альянсом установ [9].

Отже, структура НАТО є досить розгалуженою, що саме і забезпечує таку ефективну і стабільну роботу цієї організації. Північноатлантичний Союз втілює в себе трансатлантичне партнерство між європейськими членами НАТО і Сполученими Штатами Америки і Канадою, спрямоване на укріплення миру і стабільності у всій Європі. Цілі партнерства між європейськими і північноамериканськими членами союзу є, перш за все, політичними, з опорою на спільне планування оборони, військове співробітництво і на співробітництво і консультації в економічній, науковій, екологічній та інших відповідних сферах.

Рішення в НАТО приймаються на основі консенсусу, після переговорів і консультацій між країнами-членами. НАТО, як багатонаціональна міжурядова асоціація вільних і незалежних держав, не має функцію наднаціональних повноважень або формування політики поза залежністю від її членів. Тому рішення прийняті НАТО - це рішення, які приймаються всіма її країнами-членами.

Висновки

Таким чином, аналізуючи усе викладене, можна зробити висновок, що НАТО на сьогодні залишається єдиною потужною міжнародною структурою, здатною реально гарантувати безпеку своїх членів. Вона виконує цю функцію з 1949 року і вже переконливо довела свою життєздатність. Це зайвий раз підкреслює та трансформація, якої зазнала НАТО у ХХІ столітті при цьому залишившись найголовнішим гравцем безпеки та оборони євроатлантичної зони. Розширення НАТО як один з найважливіших елементів її трансформації, стало фактом котрий відповідає інтересам як національної безпеки окремих країн, так і загальноєвропейської безпеки в цілому. Це зумовлене тим, що, з одного боку, національна безпека окремих країн набуває гарантій колективної (регіональної), а з іншого – воєнно-політична поведінка окремих країн стає прогнозованою і визначається умовами їх вступу до Альянсу. У будь-якому випадку можна констатувати факт того, що НАТО продовжує еволюціонувати, застосовуючи наявні у неї засоби та ресурси для забезпечення безпеки в Європі і ми з вами є безпосередніми свідками створення нової НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончар Б.М., Гончар Ю.Б. Ставлення США до проблем інтеграції країн Центрально-Східної Європи в західноєвропейські об'єднання // Питання нової та новітньої історії. - 1996.
2. Дугин А. Основы геополитики. - М.: Арктогея, 1997.
3. Золотарев В.А. Военная безопасность Отечества (историко-правовое исследование). - М.: "КАНОН-пресс" - "Кучково поле", 1998.
4. Козакевич Є. Розширення НАТО та європейська політика України // Політична думка. - 1999. - №1 - 2.
5. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні відносини ХХ сторіччя. - К., 1999.
6. Корниенко Г. Закончилась ли "холодная война"? - Независимая газета, 1994, 16 августа.
7. Лисицин Е. Національна безпека. Мистецтво стратегічного планування // Віче. - 2000. - №621.
8. Лисицин Е. Стратегічне партнерство - поняття сучасне // Віче - 1999. - №2 (83).
9. Рюле М., Вільямс Н. Партнерство заради миру: погляд з НАТО // Політична думка. - 1995. - №5. -

Лавров Вадим Валерійович – студент групи 2БС-17б, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vadosssss228@gmail.com.

Науковий керівник: **Корнієнко Валерій Олександрович** – кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, академік Української Академії політичних наук.

Lavrov Vadym Valeriyovich – student of the group 2BS-17b, faculty of information technologies and computer engineering, Vinnytsia Technical University, Vinnytsia, e-mail: vadosssss228@gmail.com.

Scientific supervisor: **Valeriy Aleksandrovich Kornienko** – candidate of historical sciences, doctor of political sciences, professor, head of the department of social and political sciences, academician of the Ukrainian Academy of Political Sciences.